

СЕКЦІЯ 5

Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства

УДК 338.43:631.11

В. А. Нехай, канд. екон. наук, доцент, докторант кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ключові слова: економічна безпека сільськогосподарських підприємств, продовольча безпека, економічна безпека держави.

Глобальна фінансово-економічна криза, що розпочалася 2008 року і до сьогодні ще не подолана до кінця, а деякі експерти прогнозують нову хвилю кризи. Причиною тому є загострення системних проблем, які існували й існують у більшості країн світу, зокрема у сфері продовольчої безпеки і волатильності цін на сільськогосподарську продукцію.

Організація Об'єднаних Націй на базі дослідження в межах проекту «Цілі розвитку тисячоліття. Доповідь за 2015 рік»¹ оприлюднила цифри найбільшого виклику для людства – існування крайньої бідності та голоду (за офіційними даними ООН, від цього страждають майже 840 млн чол. у світі). Першою і головною метою тисячоліття ООН визначило «Подолання крайньої бідності та голоду».

Уже кілька років поспіль оголошується про світову продовольчу кризу, фундаментальною ресурсною основою вирішення якої є проблема зменшення площі родючих земель. Такі глобальні виклики примушують суспільство переглянути систему забезпечення продовольством і життєздатності людства загалом, стратегічно виважено підійти до питання землекористування і землеволодіння.

Перешкоди насамперед викликані надмірною роздробленістю земельних ділянок (табл.). Близько 80 % сільськогосподарських підприємств України мають сільськогосподарські угіддя менше 1000 га (серед яких майже 50 % сільгоспідприємств володіють 20–50 га, 85 % світових ферм є меншими ніж 2 га¹). У більшості регіонів України невеликі ферми стають дедалі меншими, до того моменту, коли багато з них уже не є економічно вигідними.

Таблиця

Розподіл підприємств, які здійснювали сільськогосподарську діяльність за розміром сільськогосподарських угідь на 1 листопада 2017 року²

Показник	Кількість підприємств		Площа сільськогосподарських угідь тис. га
	одиниць	у % до загальної кількості	
Підприємства, що мали сільськогосподарські угіддя	40 735	89,4	19 960,2
у т. ч. площею, га			
до 1000,0	35 858	78,7	4 559,1
1000,1–5000,0	4 312	9,4	9 091,6
5000,1–10000,0	399	0,9	2 666,4
більше 10000,0	166	0,4	3 643,1
Підприємства, що не мали сільськогосподарських угідь	4 823	10,6	–

Розмір господарства не обов'язково визначає продуктивність: з одного боку, продуктивність праці невеликих фермерських господарств є низькою; з другого – вони мають вищу продуктивність земель.

Дрібні фермерські господарства повинні мати можливість доступу до ринків та прийняття нових технологій, або доступ до технологій, спеціально адаптованих до дрібномасштабних операцій (підкреслюючи важливість впровадження державних цільових програм).

Як складова виробничих відносин, земельні відносини підпорядковуються об'єктивному економічному закону, що вимагає обов'язкової відповідності виробничих відносин рівню і

¹Food security statistics. URL: <http://www.fao.org/economic/ess/ess-fs/en>.

²Держкомстат України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

характеру продуктивних сил суспільства. У разі невідповідності виникає потреба в регулюванні земельних відносин шляхом запровадження нових норм земельного права та відповідного економічного механізму.

Як свідчить історія, зміна земельних відносин або їх удосконалення відбуваються шляхом здійснення земельної реформи. Цілком природно, що найбільша потреба в реформуванні земельних відносин відчувається в галузі, в якій земля відіграє роль головного засобу виробництва, тобто – сільському господарстві.

На сьогодні існує нагальна потреба у визначенні ефективного механізму управління у сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення. Сільське господарство потребує суттєвого збільшення інвестицій, щоб задовольнити зростаючий попит на продукти харчування. З погляду виробничих витрат, дрібні фермерські господарства можуть стати конкурентоспроможними відносно сільськогосподарських холдингів.

Міжнародний прогноз щодо динаміки світових продовольчих цін свідчить про зростання, протягом кількох майбутніх десятиліть, цін на сільськогосподарську продукцію, а попит на неї буде значно перевищувати його пропозицію. До 2050 року людство чекає гостра продовольча криза, якщо не буде вжито стратегічних заходів щодо зміни парадигми глобальної продовольчої системи. Країни, що мають родючі землі (в тому числі й Україна), повинні стати ключовими гравцями та лідерами в процесі подолання глобальної продовольчої кризи.

Реформування земельних відносин в Україні здійснюється вже протягом десятиріч, але й на сьогодні не вдалося створити ефективну систему управління земельними ресурсами. Найгострішими проблемами є: незавершеність процесів трансформації економічних та правових відносин власності на землю; недосконалість державного управління у сфері використання і охорони земель, формування земельного законодавства та інфраструктури ринку земель; технічна незавершеність Державного земельного кадастру; відсутність механізму економічного стимулювання використання й охорони земель.

Тому виникла нагальна потреба запровадження комплексних підходів до визначення та узгодження цілей і пріоритетів під час управління землями сільськогосподарського призначення всіх форм власності та пошуку та створення інструментарію здійснення взаємопов'язаних заходів для запровадження процесів формування та реалізації державної політики у галузі сільського господарства.

Якщо не змінити стратегію розвитку сільського господарства, наявні тенденції в національному сільському господарстві призведуть до того, що Україна буде імпортувати продовольчі товари, натомість щоб стати одним із світових лідерів у подоланні світової продовольчої кризи. Системне вирішення наявних проблем стає можливим у разі прийняття державної цільової програми, що відобразить довгострокові пріоритети розвитку сільськогосподарської галузі.

Отже, враховуючи економічну ситуацію в країні та умови функціонування аграрних підприємств, проблеми економічної безпеки галузі сільського господарства досить актуальні та вимагають вирішення шляхом активізації зусиль як держави (протекціонізм, розробка та реалізація цільових програм державної підтримки в аграрній сфері), так і власників сільськогосподарських підприємств (залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій; підвищення рівня формування та використання виробничих засобів, збереження та відновлення родючості ґрунту, раціональне використання земельних ресурсів). Впровадження вищезазначених заходів забезпечить ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств та підвищить їхню економічну безпеку.